

פרק ג' - פירות שביעית

א. יבול שהוא תנובת שנת השמיטה יש בו קדושה ועל כן נצטוונו לנהוג בהנהגות מיוחדות כפי שיבואר להלן.

1. מיני היבול שיש בהם קדושת שביעית:

- א. יבול המשמש למאכל אדם או למאכל בהמה, כולל מיני תבלין וריח.¹
- ב. יבול המשמש לצבע הקשור לאדם, בגדיו וכלי תשמישיו.²
- ג. יבול המשמש להדלקה ולמאור.²
- ד. יבול המשמש לכביסה.³
- ה. פירות בוסר מהשלב שאחרי נפילת הפרח כשניכר הפרי.⁴

מיני היבול שלא נוהג בהם קדושת שביעית:

- א. פרחים העומדים לנוי ואין בהם ריח.⁵
- ב. עצים העומדים להסקה בניה, ריהוט וכד'.
- ג. פשתן וסיבי כותנה⁷ (גרעיני כותנה קדושים שהם מאכל בהמה).
- ד. צמחי מרפא שאינם בשימוש למאכל רגיל.⁸
- ה. הדסים ולולבים העומדים למצוה.⁹

2. יבול שגדל בשדות נוכרים בארץ ישראל, יש נוהגים שאין בהם קדושת שביעית, ומרן בעל ה"חזון איש" הכריע לנהוג בהם קדושת שביעית.¹⁰

3. מאכל הקדוש בקדושת שביעית שהתערבב עם מאכל שאינו קדוש (בין אם הוא יבול שאין בו קדושה ובין אם הוא יבול משנת שמיטה), אם המאכל הקדוש נתן טעם במאכל שאינו קדוש, יש לנהוג בתערובת כולה קדושת שביעית.¹¹

היבול הקדוש בקדושת שביעית הוא רק כאשר חל שלב הגידול- המכריע להלכה את השתייכותו השנתית- בשנת השמיטה וכדלהלן:

א. זיתים וענבים וכן תבואה (חמשת מיני דגן) וקטניות אם הגיעו לשליש גידולם בשנת השבע, קדושים בקדו"ש.¹²

- ב. שאר פירות האילן, אם חנטו (שהוא שלב נפילת הפרח וניכר הפרי) בשנת השבע קדושים בקדו"ש.¹²
- ג. ירקות, אם נלקטו בשנת השבע, קדושים בקדו"ש, אלא אם כן יבשו עוקציהם בשנה השישית באופן שאין חיבורם לצמח נחשב חיבור.¹³
- ד. אתרוג, בין אם חנט בשנת השבע, ובין אם נלקט בשנת השבע קדוש בקדו"ש.¹⁴
- ה. פרחי ריח, אם גדלים על שיחים דינם כפירות האילן,¹⁵ וחנטת הפרחים קובעת, ואם הם חד שנתיים, דינם כירקות.

ב. נצטוונו בתורתנו הקדושה "והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך"¹⁶ ומצווה זו כוללת מספר הלכות:

1. מצווה להפקיר את היבול, ואין לנעול או להעמיד שומר או למנוע מיהודי לקחת יבול.¹⁷
2. מותר למנוע מנוכרי או בהמות לקחת יבול שביעית ע"י העמדת שומר, או נעילת שער, בתנאי שיציב שלט שהפירות הפקר והמפתח נמצא אצל אדם פלוני.¹⁹ אומנם נוכרי או בהמה שלקחו מיבול שביעית אין לקחתם מהם.¹⁸
3. אסור לסחור בפירות שביעית.²⁰ איסור זה כולל:
  - א. מותר לקנות פירות על מנת לאכול, ולא על מנת למכור,²¹ ואם קנה לאכילה ונשאר לו, מותר למוכרם,²² וכן הדין בלקיטה מן השדה.
  - ב. כשמוכר באופנים המותרים, מוכר באומד, דהיינו לא לפי משקל מספר או מידה, וכן אין למכור בשוק או בחנות כרגיל אלא בבית או בחצר.²³
  - ג. אסור לפרוע חוב בפירות שביעית,²⁴ וכן לא לשלם לפועל שכרו בפירות שביעית, ואם התחייב לפועל להאכילו מלבד תשלום העבודה מותר להאכילו מיבול שביעית.²⁴
  - ד. שכן שלוקח בהלוואה מאכל משכנו וכד', מותר להחזיר לו מאכל הקדוש בקדו"ש, אלא שהמאכל שלקח משכנו כהחזר, גם הוא נוהג בו קדושת שביעית.²⁴

- ה. אסור למכור מאכל אדם תמורת מאכל בהמה, וכן אסור למכור מאכל בהמה תמורת מאכל בהמה אחר, אם אינו ראוי לבהמה שמאכלה נמכר.²⁶
- ו. יבול חו"ל שנכנס לא"י שיש בדומה לו יבול הקדוש בקדו"ש, אסור למוכרו במידה, במשקל ובמספר, אלא א"כ רוב היבול מאותו מין הוא מחו"ל או שאפשר להבחין בין יבול חו"ל ליבול הקדוש בקדו"ש.²⁷
- ז. אסור לקנות יבול שביעית מאדם החשוד שאינו שומר שמיטה כהלכתה,²⁸ ומותר למסור לאדם כזה יבול שביעית בכמות מזון המספיקה ליום אחד, אלא א"כ מדובר במזון שאינו מחזיק יותר מיום אחד, שמותר לתת לו כמות גדולה.²⁹
4. לטובת הציבור תקנו חכמינו ז"ל "אוצר בית דין", דהיינו בית הדין ממנה שליחים ללקט את היבול מן השדה ולחלקם לציבור, מטרת התקנה למנוע מן העם לעשות סחורה ביבול שביעית.³⁰

בתקנה זו התחדשו מספר הלכות:

- א. מותר לשליחי בית הדין לקטוף ולקצור כרגיל בלי שינוי כיוון שהם שליחי הציבור כולו.³¹
- ב. שליחי בית הדין רשאים למדוד ולשקול כרגיל, והתשלום שמקבלים מהציבור אינו בעבור היבול, אלא כנגד הוצאות העבודה.³²
- ג. שליחי בית הדין יכולים למנות את בעל השדה וכן את החנווני לשלוחיהם בקטיף ובחלוקה, והתשלום יהיה על הוצאות העבודה כנ"ל.³²
- ד. הלכות נוספות- הקשורות בזמן הביעור ובדמי שביעית יבוארו במקומם.
5. יבול שביעית הקדוש בקדושת שביעית פטור מתרומות ומעשרות.⁷⁴
- ג. קדושת היבול שישנה ביבול שביעית מחייבת הנהגה מיוחדת, ונאמרו בזה מספר הלכות:

1. כסף שהתקבל תמורת יבול שביעית נתפס בו קדושה ונקרא דמי שביעית,³³ ויש לנהוג בהם כדלהלן:

א. מותר להשתמש בכסף זה רק לקנות דברי מאכל שיאכלו בהנהגה של מאכלים הקדושים בקדושת שביעית, וכן אם קנה יבול שביעית תמורת מאכל או משקה של חולין, גם בהם יש קדושת שביעית.³³

ב. לאחר שקנה בדמי שביעית דבר מאכל, ירדה הקדושה מהכסף ומותר להשתמש בו כרגיל.³⁴

ג. יבול שביעית שנמכר בהקפה, אין התשלום שמשלם אח"כ נתפס בקדושה.³⁵

ד. מותר למכור יבול שביעית בהבלעה עם דבר שאינו קדוש בקדו"ש שמקובל לשלם עבורו, והתשלום יהיה עבור הדבר שאינו קדוש, והיבול הקדוש יינתן במתנה (אף שהתשלום הוא גבוה וכביכול גם כנגד היבול הקדוש).³⁶

ה. אין אפשרות להמיר את קדושת היבול הקדוש בקדו"ש, והוא נשאר לעולם בקדושתו.³⁷ אך אפשר להמיר דמי שביעית אף בלא קניית דבר בעבורם, ע"י שיאמר "כסף זה מחולל על דבר פלוני..." וכך, עוברת הקדושה לדבר ההוא, והכסף מותר, אומנם צריך שיהיה הדבר שווה ערך לסכום הכסף המתחלל.³⁷

ו. בחלוקה של יבול שביעית על ידי שליחי בית דין אין הכסף נחשב לדמי שביעית.³⁸

2. אסור למכור יבול שביעית לנוכרי³⁹ וכן אין להאכילו אף ללא תשלום, אלא אם כן מתארח הנוכרי על שולחנו שמותר להאכילו אף מיבול שביעית.⁴⁰

3. אסור להוציא יבול שביעית לחו"ל מלבד צידה לדרך כאשר אין אפשרות אחרת, וכן להוציא אתרוגים לחו"ל (לא במכירה) למנוע ביטול המצווה.⁴¹ אומנם יבול שהוצא באיסור מותר לאוכלו בחו"ל, ובלבד שינהג בהם קדושת שביעית.⁴²

4. קדושת היבול מחייבת שלא לגרום נזק והפסד ליבול, וכן לא לשנות את המאכל מצורת אכילתו הרגילה.⁴³

- א. כל יבול שקדוש בקדו"ש ואפילו מאכל בהמה ועצי ריח אסור לקלקלם.⁴⁴
- ב. אסור לקלקל טעם מאכל הקדוש בקדו"ש ע"י שמערבב בו דבר מר כגון תרופה וכד', ואפילו אם משיבח ע"י זה מאכל אחר כגון: כבישת ירקות בחומץ של שביעית, או מריחת שמן שביעית על תבנית אפיה וכד' ⁴⁵
- ג. אסור לכבות נר הבדלה ביין של שביעית וכן לא יטפטף מארבעה כוסות של ליל הסדר כנהוג באמירת מניין המכות.
- ד. אין לשים יבול שביעית במקום חם או בכל מקום שעלול היבול להתקלקל⁴⁷, אומנם מותר לאכול חצי פרי אף שמזרז קלקולו של החצי השני,⁴⁸ וכן מותר ליטול אתרוג שביעית למצווה אף שמשמושו מקלקלו.⁴⁹
- ה. תינוק שבדרך כלל מקלקל את המאכלים שנותנים לו, אסור לתת לו מאכל שביעית שיבוא לקלקלו, אלא א"כ רוב המאכל יאכל.⁵⁰
- ו. אדם שבע שהאוכל כבר דוחה אותו, ואוכל בכל זאת מכל סיבה שהיא, אכילתו נחשבת אכילה גסה, ואין לאכול אכילה גסה ביבול שביעית.⁵¹
- ז. מאכל שביעית יש לאוכלו כדרך אכילתו וכנ"ל, ולכן אסור לבשל דבר שדרכו לאכול חי וכן להיפך⁵², דין זה אמור גם לגבי כבישה ואין לבשל דבר שדרך לכבוש ולהיפך. אומנם בישול אפייה וטיגון נחשבים לדרך אחת, ובלבד שלא יתקלקל המאכל.⁵³
- ח. אם יש אנשים שמשתמשים באוכל גם בצורה אחרת מהדרך המקובלת, מותר הדבר, ובלבד שלא יהיו מיעוט קטן בלתי נחשב.⁵⁴
- ט. מותר לשים תבלינים, או מאכלים שדרך בני אדם להשתמש בהם לתבילון, ואפילו בתבשיל, וכן מותר להוסיף יין של שביעית לתוך עוגה להוספת טעם וכד', ואין זה נחשב הפסד. וכן טיגון בשמן שמוסיף טעם למאכל מותר.⁵⁵
- ט. מותר לרסק פירות וירקות שדרכם בכך, ויזהר שלא להפריד את הנוזלים מבשר הפרי, אלא ישאירם יחד למאכל.⁵⁶

י. מותר לקלף פירות וירקות שדרכם בכך, ⁵⁷ ולקטנים שאינם יכולים לאכול עם הקליפה, מותר אף בפירות שאין דרכם בכך. ⁵⁸
 יא. קליפות ושאריות אוכל של פירות, הראויים למאכל בהמה, אסור להפסידם ולבזותם ולכן נוהגים לייחד פח מיוחד לשיירי מאכלים הקדושים בקדושת שביעית הנקרא "פח שמיטה" ורק לאחר שנרקבים לגמרי, מותר לזורקם. ⁵⁷

1. שירי מאכל, קליפות, גרעינים שיש עליהם קצת פרי, או שראויים למאכל בהמה, מקומם ב"פח שמיטה". ⁵⁷
2. שמן שביעית ששימש לטיגון, כל זמן שאפשר להשתמש בו שוב אסור להשליכו לפח רגיל או לכיור. ⁵⁹
3. מאכלים שהתעפשו או נרקבו, אך עדיין ראויים למאכל בהמה מקומם ב"פח שמיטה". ⁵⁷
4. גרעינים שאין עליהם פרי כלל, ואין מקובל לתתם לבהמה וכן כל מאכל רקוב וכד' שנפסל אף מאכילת בהמה מותר לזרוק לאשפה כרגיל. ⁵⁷
5. כלים שנשארו בהם שיירי מאכל, בכמות שלא מקובל להוציא לפני שטיפה, מותר לשוטפם ולא חוששים לכמות הנשארת. אם בכל זאת אסף את השיירים, מקומם ב"פח השמיטה". ⁶⁰
6. צמחים שהם תבלין העשוי לטעם, אחר שימושם וכן צמחי בושם שכבר פג טעמם, מותר להשליכם לאשפה. וכן הדין במים שבישלו בהם ירקות, ⁶¹ אלא א"כ נהוג להשתמש גם במים כגון: מרקים ולפתנים, שאסור לשופכם עד שיתקלקלו.

- ב. אסור לעשות מיבול שביעית כלים ושרשראות, אך מותר להשתמש בהם לנוי באופן שאינו גורם לקלקול הפרי. ⁶³
- ג. אסור להכין תרופה, סבון, ומוצרי סיכה וכביסה מיבול שביעית, אא"כ מיועדים לכך. ⁶⁴
- ד. מותר למולל בשמים להריח בהם וכן לעשן טבק של שביעית.

65

טו. מותר להשתמש בשמן למאור, אך לא לנרות שאין נהנים מהם

כגון נרות חנוכה, מדורת ל"ג בעומר וכן נרות נשמה וכד'.⁶⁷
טז. מאכל בהמה יש בו קדושת שביעית כאמור, ומספר הלכות
נאמרו בעניין זה:

1. מאכל בהמה אסור להאכילו לאדם וכן להיפך.⁶⁸
2. גידולים המשמשים גם לאדם וגם לבהמה, המחשבה והתכנון בשעת הלקיטה היא הקובעת.⁶⁹
3. אסור לזרוע זרעים (אפי' לאחר שביעית) אם ראויים למאכל בהמה, אלא א"כ לא מקובל להאכילם לבהמה.⁷⁰
4. אסור להסיק תנור בעצי שביעית אם הם ראויים למאכל בהמה,⁷¹ וכן אסור לקנח בתבן וקש אם יפסידם ממאכל בהמה.⁷²
5. אסור לעשות כרים וכסתות מקש הראוי למאכל בהמה, אך מותר לשכב עליהם, אם לא מפסידם.